

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Ангел Михайлов Игов

СУ „Св. Климент Охридски“, катедра „Англицистика и американистика“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен
„доктор“ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки

от Кирил Романов Хаджикосев на тема:

*„Център и периферия в британския и американския модернизъм: Джеймс
Джойс, Джийн Рис, Джуна Барнс, Томас Улф”*

Кирил Романов Хаджикосев е роден през 1992 г. и завършва „Английска филология“ като бакалавър през 2016 и магистър през 2020. Записан е в редовна докторантура през 2021 г с ръководител проф. Мадлен Данова и е отчислен с право на защита през 2025 г. Има натрупан професионален опит като учител по английски език, а през ноември 2024 печели конкурс за асистент към катедра „Англицистика и американистика“ в СУ и оттогава работим заедно в преподавателския екип на дисциплината „Английска литература от Модернизъм към Постмодернизъм“, преподавана в първи курс.

Всички допълнителни материали са надлежно предоставени и отговарят на съответните критерии. Настоящата рецензия ще остави настрана техническите подробности и ще се съсредоточи върху самата дисертация, тъй като тя заслужава специално и подробно внимание.

Дисертацията на Кирил Хаджикосев се състои от увод, шест глави, заключение и библиография. Самият текст е в обем от 132 страници или 141 страници с цитираната литература. Това е впечатляващ труд, който предприема амбициозно изследване на концептите за център и периферия в британската и американската модернистична литература, като се фокусира конкретно върху четирима ключови автори: Джеймс Джойс, Джийн Рис, Джуна Барнс и Томас Улф. Изследването проучва как конкретни текстове на тези писатели се ангажират с пространствените, културните, езиковите и социално-политическите условия на своето време, за да подложат на съмнение и дестабилизируют традиционни дихотомии като център-периферия и аз-друг.

Дисертацията се вписва в рамките на хибридна модернистична/постмодернистична перспектива, която разглежда модернизма едновременно като изпреварващ и полагащ основите на постмодернистичната деконструкция на определени метафизични и идеологически дадености.

Теоретичните предпоставки на автора, изложени във Въведението, се коренят в диалектика, която противопоставя катафатичния (положителен, ориентиран към присъствието) и апофатичния (отрицателен, ориентиран към отсъствието) подход към познанието и битието. Хаджикосев твърди, че модернистичната литература въплъщава диалога между тези подходи, създавайки поливалентно пространство, в което различието се интернализира и детериториализира, а не просто се изключва или реифицира. Дисертацията има за цел да проследи как модернистичните текстове усложняват представата за стабилен център, като разкриват неговите вътрешни разломи и позиционират периферията не просто като маргинален друг, а като активна, трансформираща сила.

Съчетавайки задълбочен текстови анализ с философско дирене, изследването прилага понятия от постструктурализма, психоанализата и критическата теория, като се опира на мислители като Дерида, Фуко, Делюз и Гатари, Жижек и др. Макар че подобен интердисциплинарен подход си заслужава да бъде предприет, дисертацията със сигурност би спечелила от обсъждането, макар и накратко, на академични изследвания върху конкретните автори и текстове, както и на изследвания, подходящи към проблема за центъра и периферията в модернистичната литература от различен ъгъл (напр. книгата на Джо Клиъри *Modernism, Empire, World Literature*, CUP, 2021). Всъщност от една дисертация по принцип се очаква да демонстрира осведоменост за свързаните с нея предходни изследвания.

Глава 1, „Центърът и периферията в Модернизма от (не) постмодернистка гледна точка“, поставя основите на дихотомията „център-периферия“, като противопоставя два подхода към нея: „непостмодернистка“ (структуралистка и геополитическа) гледна точка, която разглежда центровете като доминиращи метрополии или имперски сили, а перифериите - като колонии или маргинализирани пространства, и „постмодернистка“ гледна точка, която

деконструира тези бинарни понятия, като подчертава децентрализацията, плурализма и интертекстуалността. Хаджикосев твърди, че модернистичната литература вече изпреварва постмодернистките критики, като разкрива нестабилността и множествеността на центровете и перифериите:

Центърът, като означаващ абсолютна, стабилна, непроменяща се епистемична и метафизична основа... вече не може да издържи. На практика той се разглежда като разпръснат в цялото тяло на социума според различни закони, логики, езици, произвеждащи различни проявления... (26).

В глава 2, „Политики на пространството: Художествените условия на Модернизма“, дисертацията изследва епистемологичните и онтологичните последици от пространствената организация в модернизма. В главата се развива тезата как модернистичните автори си представят пространството не само във физически или географски план, но и като социално-политически и езиков конструктор. Авторът въвежда апофатичния и катафатичния режим на питане, като набляга на тяхното взаимодействие в модернистичните текстове. Главата подчертава решаващата роля на модернизма в дестабилизирането на бинарностите и насърчаването на многообразието от гласове и онтологии; като цяло обаче тя е донякъде фрагментарна поради широкия спектър от сложни проблеми, с които се занимава.

Глава 3 носи доста дългото заглавие „Деконструиране на Конми: посредничество между център и периферия чрез оператори, тела и излишък в главата „Странстващите скали“ от „Одисей“ на Джеймс Джойс“. В нея се предлага подробно изследване на образа на отец Конми, второстепенна, но централна фигура в „Одисей“. Хаджикосев интерпретира Конми не само като самодоволен представител на католическата власт, но и като оператор в рамките на една по-голяма семиотична и социална машина, която посредничи между центъра и периферията. Главата изследва взаимодействието на множество „тела“ - тялото на бащата, католическия дискурс и часовника (машина на времето) - като машинен асембляж, който произвежда и разпространява власт. Анализът разкрива как тотализиращата власт на империята и религията е преследвана и подкопавана от собствените си ексцесии и вътрешни противоречия.

Глава 4, „Децентрализиране на ролята на Анна Морган в „Пътуване в мрака“ на Жан Рис“, се фокусира върху културното изместване на Анна Морган и нейния метафизичен статут на друга или периферна в имперския метрополис Лондон. Нейният телесен опит, особено във връзка с бременността и аборта, се изследва като място на онтологичен и политически конфликт. Фетусът е интерпретиран като фигура на радикална другост, която предизвиква способността на фалогоцентричния ред да удържа различието: „Тялото на фетуса съществува отвъд дихотомии като център и периферия... но самото тяло остава извън езика“ (82). Трагичната съдба на Анна се чете като „метафизично убийство“, като отказ от действие и субективност, който отразява по-широки колониални и полови властови структури.

Глава 5, „Разказът на Джуна Барнс за периферизираното тяло в Нощна гора“, разглежда как Барнс изследва женското тяло, идентичността и другостта. Тялото е едновременно обект на социално и символно надписване и място на радикална промяна, която се противопоставя на пълната кодификация. Анализът подчертава употребата от Барнс на апофатична диалектика и повествователна фрагментация, за да разкрие границите на фалогоцентричния дискурс и да изследва алтернативни начини на съществуване. В главата се твърди, че повествователната стратегия на Барнс дестабилизира нормативните категории на идентичността и властта, като прави видими напреженията между присъствие и отсъствие, център и периферия.

Последната глава, „Възвръщане на периферния Улф: животът в смъртта и силата на лошото писане“, предлага преразглеждане на творчеството на Томас Улф, понякога отхвърляно заради „лошото“ или безформеното му писане. Хаджикосев чете романтичния идеализъм и артистичната визия на Улф като перформативен жест, въплъщаващ надеждата за бъдеща демокрация и нова форма на субективност отвъд традиционните бинарни понятия. По този начин предполагаемите неуспехи на Улф са преформулирани като положителната алтернатива на модернистичния експеримент.

Точно тук се разполагат двата ми въпроса, макар че бих могъл да задам и повече. В прочита си на „лошото“ писане на Улф като позитивен перформативен жест, как съчетавате това с модернистичните ангажименти за

формална иновация и кохерентност в литературата? От друга страна, вие сте се съсредоточили върху „Погледни към дома, ангеле“, но всъщност не сте споменали за различните версии на романа, който е бил обстойно редактиран от Максвел Пъркинс и много по-късно възстановен и публикуван в своята „авторска версия“ със заглавие „O Lost“. Смятате ли, че това може да е от значение за вашето разискване на този роман?

Дисертацията стига до извода, че модернистичната литература фундаментално дестабилизира дихотомията център-периферия, като разкрива вътрешните противоречия и апофатичните моменти в нея. Показано е, че модернистичният проект е договаряне между присъствие и отсъствие, идентичност и другост, текст и контекст, което изпреварва постмодернистката деконструкция. Изследването подчертава политическите и етичните измерения на това договаряне, особено по отношение на маргинализираните тела и гласове, включително колониалните субекти и жените. В крайна сметка Хаджикосев твърди, че модернизмът осъществява творчески и критичен разрыв с унаследените структури на властта чрез ангажираността си с езика, пространството и субективността.

Дълбоките прозрения и сложните интерпретации на Хаджикосев правят дисертацията необичайно амбициозна, но това означава, че на моменти тя може да бъде абстрактна и доста трудна за четене, дори и за подготвения учен. В същото време решението да не се обосноват тези интерпретации с вече съществуващи литературни изследвания лишава труда от полезен контекст. Тези недостатъци обаче не могат да се мерят с преобладаващите положителни страни на дисертацията: оригиналност, амбициозност, теоретична сложност и аналитична дълбочина, да не говорим за свободния академичен английски език на най-високо ниво. Дисертационният труд отговаря на всички изисквания за академично изследване и съдържа съществени приноси, поради което убедено препоръчвам на уважаемото жури да присъди на Кирил Хаджикосев научната степен „доктор“.

София, 16.05.2025 г.

Рецензент:

доц. д-р Ангел Игов